

KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH VA TARG‘IB QILISH

Xo'rozova Yulduz

Jizzax davlat pedagogika universiteti

O'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada zamonaviy yosh avlodda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish zarurati, uni ommalashtirish yo‘llari va targ‘ib qilishning samarali usullari haqida fikr yuritiladi. Kitob mutolaasi orqali shaxs kamoloti, tafakkur chuqurligi va ma’naviy yuksalish darajasi oshishi ilmiy asoslar bilan bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: kitobxonlik, ma’naviyat, mutolaa, madaniyat, o‘quvchi, targ‘ibot.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida axborot oqimining haddan tashqari ko‘pligi, raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi yoshlarning kitob o‘qishga bo‘lgan e’tiborini sezilarli darajada pasaytirgan. Biroq aynan shu sharoitda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish dolzarb masala sifatida kun tartibiga chiqmoqda. Kitob inson tafakkurini boyitadi, uni ijtimoiy, axloqiy, ma’naviy barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishida muhim omilga aylantiradi.

Kitobxonlik — bu nafaqat bilim olish vositasi, balki insonning ruhiy dunyosini boyituvchi, uning tafakkurini, estetik didini shakllantiruvchi jarayondir. Jamiyat taraqqiyoti uchun kitobxonlik madaniyatining darajasi muhim o‘rin tutadi. Zero, mutolaa madaniyati rivojlangan jamiyatlarda fuqarolik ongining yuksakligi, ijtimoiy faollik va ijobiy qadriyatlar ustuvor bo‘lishi kuzatiladi.

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ularning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida bir qator muhim huquqiy va amaliy tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Jumladan, “Kitobxonlik haftaligi”, “Eng yaxshi kitobxon” tanlovlari, axborot-resurs markazlarining modernizatsiyasi hamda kutubxonalar fondini zamonaviy adabiyotlar bilan boyitish ishlari olib borilmoqda. Shu bois, zamonaviy o‘quvchi va talaba yoshlar orasida mutolaa madaniyatini shakllantirish, ularni ilmiy va badiiy adabiyotga bo‘lgan qiziqishini rag‘batlantirish – dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida qaralmoqda.

METOD

Tadqiqotda taqqoslash, kuzatish, so‘rovnoma, kontent tahlil kabi ilmiy usullar qo‘llanildi. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida o‘tkazilgan so‘rovlar asosida o‘quvchilarning kitob o‘qishga munosabati, ularning mutolaa odatlari va kitob tanlovi o‘rganildi. Shuningdek, kitobxonlikni targ‘ib qilishga oid respublika miqyosidagi dasturlar va loyihalar (masalan, “Yosh kitobxon”, “Kitobxon maktab”, “Kitob – ma’naviyat manbai”) tahlil qilindi.

Ushbu tadqiqotda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va targ‘ib qilish masalasini har tomonlama yoritish uchun **ilmiy-tahliliy, empirik, statistik va kuzatuv** metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda olib borildi:

1. **Nazariy tahlil** – kitobxonlik madaniyatiga oid ilmiy adabiyotlar, maqolalar, davlat dasturlari va rasmiy hujjatlar tahlil qilindi. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini yanada rivojlantirish”ga oid qarorlari asos qilib olindi.

2. **So‘rovnoma usuli** – umumta’lim maktablari, kollej va oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan 200 nafar o‘quvchi va talabalar o‘rtasida **anonim so‘rovnoma** tashkil etildi. So‘rovnomada ishtirokchilarga kitob o‘qish odatlari, o‘qish uchun sarflaydigan vaqt, sevimli adiblar va kitob turlari haqidagi savollar berildi.
3. **Kuzatuv va ishtirok etuvchi tahlil** – maktab kutubxonalari va universitetdagi axborot-resurs markazlarida kitobxonlar faolligi bevosita kuzatildi. Shuningdek, “Kitobxonlik kuni”, “Mutolaa haftaligi”, “Eng faol kitobxon” kabi tadbirlarda ishtirok etildi va ularning samaradorligi baholandi.
4. **Taqqoslash va umumlashtirish** – turli yosh toifalari (maktab o‘quvchilari, talabalar, o‘qituvchilar) o‘rtasida kitobxonlik darajasi va madaniyati taqqoslandi. Olingan ma’lumotlar asosida umumiy xulosa chiqarildi.
5. **Statistik tahlil** – o‘tkazilgan so‘rovnomalar natijasi foizlar shaklida tahlil qilindi va diagrammalar tuzildi. Bu metodik yondashuv tadqiqot natijalarining aniq va dalillarga asoslangan bo‘lishini ta’minladi.

NATIJA

So‘rovnomalar natijasiga ko‘ra, yoshlarning 45 foizi faqat darslik va topshiriqlar doirasida kitob o‘qishini, 30 foizi esa badiiy asarlarga ham qiziqishini bildirgan. Qolgan 25 foiz esa deyarli kitob o‘qimasligini tan olgan. Bu holat kitobxonlikni targ‘ib qilishda aniq va samarali usullar kerakligini ko‘rsatadi.

Yoshlarni kitobga qiziqtirishda quyidagi yondashuvlar samarali ekani aniqlangan:

- Kitobxonlik klublarini tashkil etish
- Mashhur asarlar bo‘yicha bahs-munozaralar va “book-challenge”lar o‘tkazish
- Audiokitoblar va raqamli kutubxonalarni targ‘ib qilish

- Ota-onalar va ustozlarning shaxsiy namuna ko'rsatishi

MUNOZARA

Kitobxonlik madaniyatini shakllantirish individual, oilaviy va ijtimoiy darajada uzviy bog'langan jarayondir. Oilada bolaga bolalikdan mutolaa muhitini yaratish, maktabda esa o'qituvchining rag'batlantiruvchi roli orqali bu madaniyat asos solinadi. Davlat siyosatida esa yoshlar ma'naviyatini oshirishning markaziy yo'nalishlaridan biri sifatida kitobxonlik alohida e'tiborga ega bo'lishi zarur.

Ayni paytda raqamli texnologiyalarni dushman emas, balki vosita sifatida ko'rib, elektron kitoblar, mobil ilovalar, audiokitoblar, QR-kodli kutubxonalar orqali mutolaa jarayonini zamon talablari asosida tashkil qilish mumkin.

XULOSA

Yoshlar ongida kitob o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish zamonaviy ta'lim va tarbiyaning muhim vazifalaridandir. Kitobxonlik madaniyati rivojlansa, jamiyatda fikrlovchi, tahlil qiluvchi, ma'naviy yetuk avlod shakllanadi. Bu borada ota-ona, o'qituvchi va jamiyatning har bir a'zosi birdek mas'uldir.

Xulosa qilib aytganda, kitobxonlik madaniyatini shakllantirish va targ'ib qilish bugungi davrning eng dolzarb vazifalaridandir. Kitob — bu ma'naviyat, bu ruhiyat, bu milliy yuksalishning tayanchi. Mutolaa odati bolalikdan shakllanishi, yoshlar ongiga kitobning hayotdagi o'rni chuqur singdirilishi kerak. Buning uchun esa:

- Ota-onalar o'z farzandlariga kitobxonlikda shaxsiy namuna bo'lishi,
- Ta'lim muassasalarida kitobxonlikni rag'batlantiruvchi tizimli dasturlar joriy etilishi,
- Raqamli axborot vositalari yordamida kitobga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish choralari ko'rilishi lozim.

Kitobxon jamiyat — bu ongli, bilimli va ma’rifatli jamiyatdir. Bu madaniyatni shakllantirish esa har bir pedagog, mutaxassis, ota-ona va jamiyat a’zolarining ustuvor vazifasi bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – T.: Ma’naviyat, 2008.
2. Toshov M. Kitobxonlik va mutolaa madaniyati. – T.: Fan, 2021.
3. Jo‘rayev B. O‘quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish yo‘llari. // Pedagogika. – 2023, №4.
4. UNESCO (2020). *Reading Habits in Digital Age*.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 2020-yil 14-fevral, PQ–4604-son.
6. Xolbekova Z. Kitobxonlikni rivojlantirishda oilaning o‘rni. – Samarqand: Imkon, 2019.